

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ ความเป็นมาของปัญหา การวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

อารมณ์และการแสดงอารมณ์: ขอบข่ายกับทัศนะเชิงทฤษฎี

อารมณ์ : คำจำกัดความและแนวคิดเชิงทฤษฎี

นักจิตวิทยาได้มีการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์มาเป็นเวลาช้านาน โดยได้สนใจศึกษา 3 ขอบข่าย¹ ดังนี้

1. ภาวะความรู้สึกหรือการสังเกตภายใน (feeling states or introspections)
2. พฤติกรรมหรือการแสดงออกในรูปของพฤติกรรมภายนอก
3. ศึกษาอารมณ์ในเชิงของสรีรวิทยาหรือประสาทวิทยา (Psysiology or neurology)

ดังนั้นทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ตั้งขึ้นเกี่ยวกับอารมณ์จึงมักมุ่งเน้นขอบข่ายหนึ่ง ๆ ใน 3 ขอบข่ายดังกล่าว เนื่องจากอารมณ์เป็นภาวะเชิงจิตวิทยาที่ค่อนข้างซับซ้อน จึงทำให้มีการให้ความหมายแตกต่างกันมากตามแนวคิดของนักจิตวิทยาแต่ละท่าน ตัวอย่างเช่น

¹ Robert Plutchik, The Emotions: Facts, Theories, and a New Model (New York: Random House, 1962), pp. 24 - 25.

วิลเลียม เจมส์ (William James)¹ ได้ให้ความหมายของอารมณ์ตาม ทฤษฎีเจมส์-แลงจ์ (James-Lange theory) ว่า "ร่างกายของบุคคลจะมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อได้รับรู้ (perception) และความรู้สึกของบุคคลที่ตรงกับเปลี่ยนแปลงของร่างกายนั้นคือ อารมณ์" หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งทฤษฎีนี้ได้เสนอว่าอารมณ์จะเกิดขึ้นภายหลังจากปฏิกิริยาหรือการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย ฉะนั้นกระบวนการเกิดอารมณ์จึงเป็นลำดับ ดังนี้ (1) การรับรู้สิ่งเร้า (2) การตอบสนองของอวัยวะภายใน (visceral responses) และ (3) การมีอารมณ์

โรเบิร์ต พลุทซิก (Robert Plutchik)² ได้เสนอว่าอารมณ์หมายถึง กระบวนการของปฏิกิริยาร่างกายซึ่งอาจเป็นลักษณะทำลาย สร้างสรรค์ ปรับเข้าหา หันเห (orientation) ปกป้อง ซาดแกลน ปฏิเสธ หรือสำรวจ หรือเป็นการรวมลักษณะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทั้งนี้ขึ้นกับการเหนี่ยวนำของสิ่งเร้า

เอ็ม อาร์นอลด์ (M. Arnold)³ ได้นิยามอารมณ์ว่า "เป็นความรู้สึกที่จะเข้าหาบางอย่าง เมื่อได้ประเมินว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือประโยชน์ และความรู้สึกที่จะถอยหนีเมื่อได้ประเมินว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรืออันตราย" ซึ่งคำนิยามของอารมณ์นี้ได้จากทฤษฎีที่ตั้งขึ้น โดยเป็นทฤษฎีที่คำนึงถึงองค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจ (cognitive) และสรีระที่มีต่ออารมณ์ สิ่งที่ทฤษฎีได้เน้นคือการประเมิน (appraisal)

¹ Ibid., pp. 175 - 176.

² Ibid., p. 176.

³ Ibid.

อาร์ ลাজারัส (R. Lazarus)¹ ได้ให้ความหมายของอารมณ์ในทำนองเดียวกับ อาร์นอลด์ และได้เสนอแนวทัศนะเพิ่มเติมตามทฤษฎีอารมณ์ที่ได้เสนอว่า บุคคลจะประเมินสิ่งเร้าต่าง ๆ ตามที่ตนเห็นว่าเหมาะสมและสำคัญ ดังนั้นการตอบสนองเชิงอารมณ์ต่าง ๆ จึงขึ้นกับการคิดการเข้าใจเฉพาะบางอย่าง หรือขึ้นกับการประเมิน นอกจากนี้ยังยอมรับว่าการตอบสนองเชิงอารมณ์มี 3 ระดับ คือระดับพฤติกรรม สรีระและการคิดการเข้าใจ

จากคำนิยามและแนวทัศนะต่าง ๆ ที่ได้เสนอไว้ข้างต้น พอจะกล่าวได้ว่าอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยตรงหรือโดยอ้อม

อารมณ์กับกระบวนการคิดการเข้าใจ

การคิดการเข้าใจ (cognition) โดยทั่วไปหมายถึงการคิดและการรับรู้ แต่สำหรับนักจิตวิทยาแล้ว การคิดการเข้าใจหมายถึง กระบวนการที่บุคคลได้รับ แปลงรูป และการใช้ข้อมูลเกี่ยวกับโลก (Cole and Scribner)² ซึ่งการเกิดและการแสดงอารมณ์สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเกี่ยวข้องกับกระบวนการคิดการเข้าใจ นั่นคือ ลินเดสมิธและสเตราสส์ (Lindesmith and Strauss)³ ได้วิเคราะห์การเกิดและการแสดงอารมณ์

¹ R. S. Lazarus et al., "Towards a Cognitive Theory of Emotion," in Feelings and Emotions, ed. M. Arnold (New York: Academic Press, 1970), p. 218.

² M. Cole and S. Scribner, Culture and Thought: A Psychological Introduction (New York: Academic Press, 1973), p. 2.

³ Alfred R. Lindesmith and L. Anselm Strauss, Social Psychology (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1968), pp. 180 - 182.

ออกเป็น 3 ขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สิ่งเร้าหรือสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ถูกให้ความหมายและแปลความ
2. การตอบสนองภายในต่อสภาพการณ์ที่ได้ให้ความหมาย ในขั้นนี้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเชิงสรีระและสัญลักษณ์ (Psychological and symbolic process)
3. การแสดงอารมณ์ออกมาทางร่างกายภายนอก โดยการใช้คำพูด ท่าทาง และการแสดงสีหน้า เป็นต้น ซึ่งเป็นขั้นให้คนอื่นรู้ว่ากำลังเกิดอารมณ์อะไร

กระบวนการคิดการเข้าใจ ค่านิยมทางสังคมและอารมณ์

ทฤษฎีเชิงการคิดการเข้าใจที่เกี่ยวกับอารมณ์ ซึ่งได้เน้นถึงความสำคัญขององค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจ เช่น ความจำ ประสบการณ์ที่มีต่ออารมณ์นั้น เป็นทฤษฎีที่ได้เน้นถึงกระบวนการเกิดอารมณ์ และอิทธิพลของค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีต่ออารมณ์¹ ตัวอย่างเช่นทฤษฎีที่เสนอโดยอาร์นอลด์² นั้น ได้เสนอแนวทัศนะเชิงทฤษฎีว่า อารมณ์ที่เกิดขึ้นเป็นผลเนื่องจากการประเมินสิ่งเร้าของอารมณ์ และมีการใช้องค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจในกระบวนการประเมินซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนการเกิดอารมณ์ ส่วนแนวทัศนะเชิงทฤษฎีของลาซาร์ส³ นั้น ได้เสนอว่ามีการประเมินซ้ำในอารมณ์ที่เกิดขึ้น และได้ผ่านการประเมินมาแล้ว

¹ Suntaree Komin, "The Relationships between Emotions and Cultural Values" (Doctoral Dissertation, Department of Psychology, University of Hawaii, 1975), p. 87.

² Ibid., p. 88.

³ Ibid.

สุนทร โคมิน (Suntaree Komin)¹ ได้วิเคราะห์ทฤษฎีของอาร์นฮ็อลต์ และลาซารัส และได้เสนอแนวคิดที่ว่า ทฤษฎีทั้งสองยังมีข้อจำกัดในแง่ไม่อาจอธิบายถึงการเกิดอารมณ์บางลักษณะที่เกิดขึ้นโดยทันที และเป็นลักษณะปฏิกิริยาสะท้อน (instantaneous and reflexive) เช่นอารมณ์บางอย่างเกี่ยวข้องกับค่านิยมเชิงวัฒนธรรมที่บุคคลได้รับไว้อย่างฝังแน่น เป็นต้นว่า ถ้าบิดามารดาของคนไทยได้รับการดูถูกทั้งทางตรงและทางอ้อม จะมีผลให้คนไทยเกิดอารมณ์บางอย่างทันที ทั้งนี้เพราะค่านิยมเชิงวัฒนธรรมไทยเกี่ยวกับการเคารพบิดามารดาที่ได้รับการยอมรับมาตั้งแต่เล็กจะมีผลต่อการเกิดและการแสดงอารมณ์

เนื่องจากมีความประสงค์ให้ทฤษฎีเชิงการคิดการเข้าใจสามารถอธิบายครอบคลุมถึงค่านิยมเชิงวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเกิดและการแสดงอารมณ์ดังกล่าวแล้ว สุนทร โคมิน จึงได้เสนอแนวทศนะเชิงทฤษฎีว่า มีองค์ประกอบเชิงการคิดการเข้าใจ 3 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเกิดอารมณ์ องค์ประกอบทั้ง 3 คือ

1. การคิดการเข้าใจชนิดที่หนึ่ง เป็นองค์ประกอบเกี่ยวกับการประเมินซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่อารมณ์จะเกิดขึ้น องค์ประกอบเหล่านี้ได้แก่ องค์ประกอบเกี่ยวกับการรับรู้ การประเมินที่เกิดขึ้นโดยตนเอง ความจำ และการประเมินการกระทำ

2. การคิดการเข้าใจชนิดที่ 2 คือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าของการเกิดและการแสดงอารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับค่านิยมเชิงวัฒนธรรมบางอย่างที่บุคคลได้รับไว้เป็นของตนตั้งแต่เล็ก เช่น ในวัฒนธรรมไทยก็มีค่านิยมเกี่ยวกับการสัมพันธ์กับบุคคลเป็นต้นการหลีกเลี่ยงที่จะขัดแย้งกับผู้อื่น การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ และค่านิยมที่เกี่ยวข้องศาสนาพุทธที่มุ่งให้วางเฉยหรือมีอุเบกขา (neutralized) ไม่ว่าจะเกิดอารมณ์เนื่องจากการได้มาซึ่งสิ่งที่พอใจเช่นการได้อ่านาจอหรือการสูญเสีย เช่นการตาย

¹ Ibid., pp. 88 - 93.

3. การคิดการเข้าใจชนิดที่ 3 เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการประเมินซ้ำในอารมณ์ที่รู้สึกและการแสดงอารมณ์ ซึ่งในขั้นนี้ได้เกี่ยวข้องกับกฎเกณฑ์การแสดงอารมณ์ ด้ยว่าควรจะแสดงอารมณ์อย่างไร การรับรู้อารมณ์ที่เกิดขึ้นและการแสดงอารมณ์ออกมาเชิงพฤติกรรมภายนอกจะเกิดขึ้นหลังจากได้มีการประเมินซ้ำแล้ว

ดังนั้น จากแนวทัศนะเชิงทฤษฎีข้างต้นนี้ ได้ขอเสนอแนะว่า น่าจะมีความแตกต่างในการเกิดและการแสดงอารมณ์ระหว่างบุคคลต่างวัฒนธรรม เพราะบุคคลได้รับการเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยมของวัฒนธรรมแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะบุคคลจากต่างวัฒนธรรมจะไม่แตกต่างในด้านกระบวนการคิดและหาเหตุผล แต่ต่างที่ค่านิยมความเชื่อ และวิธีการจัดจำพวก¹

การจัดประเภทของอารมณ์

มีแนวทัศนะแตกต่างกันในการจัดประเภทของอารมณ์ในหมู่นักจิตวิทยาที่ศึกษาเรื่องอารมณ์ ตัวอย่างเช่น

ชลอสเบิร์ก (Schlosberg)¹ ได้เสนอในทฤษฎีการเร้า (Activation theory) ว่า แทนที่จะแบ่งอารมณ์เป็นภาวะเฉพาะที่แยกจากอารมณ์อื่น ได้กำหนดพฤติกรรมเชิงอารมณ์เป็นลักษณะต่อเนื่องที่รวมพฤติกรรมทั้งหมด โดยได้แบ่งอารมณ์ออกเป็น 3 มิติ ดังนี้ ราเริง-ไม่ราเริง ใส่ใจ-ปฏิเสธ พักผ่อน-ตึงเครียด (pleasantness-unpleasantness, attention-rejection, and sleep-tension)

¹M. Cole and J. Gay, "Culture and Memory," American Antropologist 74 (5, 1972): 1066 - 1084.

²H. Schlosberg, "The Dimensions of Emotion," Psychological Review 61 (1954): 81 - 88.

วูดเวิร์ธ (Woodworth)¹ ได้จัดแบ่งอารมณ์ที่มักพบบ่อย ๆ ออกเป็น 6 ชนิด คือ ตีใจ
 แปลกใจ กลัว โกรธ รังเกียจสะอิดสะเอียน (disgust) และหยิ่ง ซึ่งแนวการ
 แบ่งอารมณ์ของวูดเวิร์ธ นี้ว่าได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักจิตวิทยาที่สนใจการแสดงอารมณ์
 โดยเฉพาะทางสีหน้า เช่น เอกแมน และฟรายเซน (Ekman and Friesen)²
 โดยได้เสนอทัศนะที่ได้สรุปจากผลการวิจัยที่ได้ศึกษาการแสดงอารมณ์ทางสีหน้าจากวัฒนธรรม
 ต่าง ๆ รวมทั้งวัฒนธรรมที่ยังไม่เจริญของชนเผ่าในวีกินีว่า อย่างน้อยจะมีอารมณ์ 6 กลุ่มคือ
 ตีใจ เสียใจ โกรธ กลัว แปลกใจ และรังเกียจสะอิดสะเอียนที่พบได้ในวัฒนธรรมต่างๆ
 ยิ่งกว่านั้นยังได้รับการสนับสนุนจากผลการวิจัยของ

โบว์เซอร์และคณะ (Boucher et al.)³ ซึ่งได้ศึกษาการจัดคำเรียกชื่อ
 อารมณ์ต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่มอารมณ์ตามที่ถูกผู้รับการศึกษามาจาก 8 วัฒนธรรมอันได้แก่ เกาหลี
 ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ศรีลังกา ออสเตรเลีย เปอโตริโก และสหรัฐอเมริกา
 ได้ตั้งชื่อกลุ่มขึ้นเอง ผลปรากฏว่า อารมณ์ 4 กลุ่ม คือ ตีใจ กลัว โกรธ และเสียใจ
 (happy, fear, anger, and sad) พบในทุกวัฒนธรรมที่ศึกษา

¹ P. Ekman, "Differential Communication of Affect by Head and Body Cues," Journal of Personality and Social Psychology 2 (1965): 726 - 735.

² P. Ekman, Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review (New York: Academic Press, 1973), pp. 109 - 222.

³ Jerry D. Boucher et al., In Progress at Culture - Learning Institute, East-West Center, Honolulu, Hawaii, 1979.

การแสดงอารมณ์

การแสดงอารมณ์เป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจจากนักสังคมศาสตร์ นักพฤติกรรมศาสตร์ ตลอดจนนักวิทยาศาสตร์มาเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้เพราะนักวิทยาศาสตร์ต่างต่างประจักษ์ถึงความสำคัญของการแสดงอารมณ์ที่มีต่อกระบวนการปะทะสัมพันธ์ (interaction) ของมนุษย์ ดังนั้น จึงคาดว่าการศึกษาเรื่องการแสดงอารมณ์จะนำเข้าสู่การเข้าใจกระบวนการปะทะสัมพันธ์ ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่สำคัญในสังคมมนุษย์ดังที่เมอร์ริลล์ (Merrill)¹ ได้บันทึกไว้ว่า "สังคมเกิดขึ้นและอยู่ได้เพราะเนื่องจากการปะทะสัมพันธ์ทางสังคม"

เนื่องจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลได้ใช้สื่อทั้งที่เป็นภาษาและไม่เป็นภาษา² ดังนั้นการแสดงอารมณ์ของบุคคลซึ่งเกิดในกระบวนการติดต่อสื่อสารย่อมใช้สื่อทั้ง 2 ประเภท ดังกล่าวข้างต้น การแสดงอารมณ์ออกทางสีหน้าและท่าทางนั้นเป็นตัวอย่างการแสดงอารมณ์ที่ใช้สื่อที่ไม่ใช่ภาษาที่สามารถให้สาระเพื่อการติดต่อสื่อสารได้³

¹F. E. Merrill, An Introduction to Sociology: Society and Culture (New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1961), p. 111.

²Daniel C. Albos, and Cheryl A Albos, "Perception of the Emotional Content of Speech: A Comparison of Two Canadian Groups," Journal of Cross-Cultural Psychology 7 (December, 1976): 481-490.

³Ekman, Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review, pp. 219 - 220.

อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการแสดงอารมณ์

นักวิจัยหลายท่านโดยเฉพาะกลุ่มที่มุ่งศึกษาการแสดงอารมณ์ทางสีหน้า เช่น ทอมกินส์ (Tomkins)¹ อิชาร์ด (Izard)² ต่างได้แสดงให้เห็นว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์นั้นคล้ายกับพฤติกรรมอื่น ๆ ในแง่ที่ว่า ได้รับอิทธิพลทั้งจากพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม

อิทธิพลของพันธุกรรมที่มีต่อการแสดงอารมณ์ โดยเฉพาะการแสดงอารมณ์ทางสีหน้า ได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวาง เอ็คแมน³ และ อิชาร์ด⁴ ได้เสนอข้อสรุปมากมายเกี่ยวกับการศึกษาในด้านนี้ ส่วนการแสดงอารมณ์ที่ได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวแปรทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นยังมีการศึกษาน้อย แม้วานักทฤษฎีเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ ได้ยอมรับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการแสดงอารมณ์ ตัวอย่างเช่น

อิชาร์ด⁵ ได้เสนอข้อตกลงพื้นฐาน (postulate) ใน "ทฤษฎีความแตกต่างทางอารมณ์" (Differential emotion theory) ว่า อารมณ์พื้นฐานมี 9 อารมณ์คือ

¹ S.S. Tomkins, *Affect, Imagery, Consciousness, Vol. 1: The Positive Affect* (New York: Springer, 1962), p. 119 - 158.

² C. E. Izard, *The Face of Emotion* (New York: Appleton-Century-Crofts, 1971), pp. 235 - 259.

³ Ekman, *Darwin and Facial Expression: A Century of Research in Review*, pp. 109 - 222.

⁴ Izard, *The Face of Emotion*, pp. 67 - 285.

⁵ Ibid., pp. 182 - 237.

ความสนใจ-ความตื่นเต้น ความสุข-ความร่าเริง ความแปลกใจ-ความตื่นตระหนก ความเสียใจ-ความเจ็บปวด ความรังเกียจสะอึกสะเอียน-ความน่ารัง ความโกรธ-ความมีโทษ ความละอาย-ความน่าละอาย ความกลัว-ความน่ากลัว และความคลุมเครือ อารมณ์เหล่านี้ได้รับอิทธิพลทั้งจากการสืบทอด (innate) และสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มีต่ออารมณ์ได้แก่เกณฑ์มาตรฐานเชิงวัฒนธรรม (cultural norms) และการปฏิบัติด้านสังคมประเพณี (socialization) ซึ่งมักมีผลให้เก็บกด (suppression) เก็บซ่อน (inhibition) หรือบิดเบือนการแสดงสีหน้าที่สังเกตได้

ส่วนเอ็คแมนและฟรายเซ็น (Ekman and Friesen 1967, 1969)¹

ได้ตั้งข้อสมมุติฐานในทฤษฎีเชิงประสาท-วัฒนธรรม (Neuro - cultural theory) ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อหน้าบางส่วนกับอารมณ์เฉพาะหนึ่ง ๆ คือ อารมณ์กลัว โกรธ ตีใจ แปลกใจ รังเกียจสะอึกสะเอียน และเสียใจเป็นสิ่งที่สากล (universal) หรือมีลักษณะเหมือนกันในทุกวัฒนธรรมมนุษย์ ส่วนพฤติกรรมทางหน้าซึ่งเป็นผลของความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้แก่

(1) ตัวเร้าที่เร้าให้เกิดอารมณ์

(2) กฎแห่งการแสดงออก (display rules) ซึ่งควบคุมการแสดงอารมณ์ในสภาพการณ์เฉพาะ

(3) ผลตาม (consequences) ที่เกิดจากสิ่งเร้าทางอารมณ์

นอกจากนี้ยังมีนักทฤษฎีหลายท่านที่มุ่งเน้นเฉพาะอิทธิพลของสังคมวัฒนธรรมที่มีต่อการแสดงอารมณ์ ตัวอย่างเช่น

¹P. Ekman, "Universal Facial Expressions of Emotion," in Culture and Personality, ed. R. A. Levine (Chicago: Aldine Publishing Company, 1974), pp. 9 - 15.

ไคลน์เบิร์ก (Klineberg, 1939)¹ ได้บรรยายถึงการแสดงสีหน้า
ของชาวจีนจากวรรณคดีและสรุปว่าแตกต่างจากชาวตะวันตก ท่านเสนอว่า "สิ่งที่แสดงบน
หน้าไคถูกขีดเขียนด้วยวัฒนธรรม"

ส่วน ลาแบร์เร (LaBarre, 1974)² ได้แสดงทัศนะที่สนับสนุนว่า
ไม่มีภาษาธรรมชาติของการแสดงอารมณ์ทางท่าทาง"

ยิ่งกว่านั้น เบิร์ดวิสเทลล์ (Birdwhistell)³ ได้รายงานว่ "เมื่อ
ข้าพเจ้าได้เริ่มศึกษาการเคลื่อนไหวของร่างกาย.... ข้าพเจ้า ได้สงสัยยุทธวิธีเชิงวิจัย
ที่อ้างว่าสามารถแยก เครื่องหมายที่เป็นสากลของความรู้สึกออกมา ทั้งนี้เพราะเป็นเรื่อง
เกี่ยวกับความแตกต่างเชิงวัฒนธรรม.... อาจไม่มีสัญลักษณ์เชิงสากลในเรื่องอารมณ์"

ต้นเหตุของอารมณ์ (Antecedent to Emotion)

เป็นที่ยอมรับว่าการแสดงอารมณ์ทางสีหน้าบางลักษณะเป็นเรื่องสากล ส่วนใน
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างตามวัฒนธรรมนั้น เอกแมน (Ekman)⁴ ได้เสนอแนะ

¹O. Klineberg, "Emotional Expression in Chinese Literature,"
Journal of Abnormal and Social Psychology 33(1938) : 517 - 570.

²W. LaBarre, "The Cultural Basis of Emotions and Gestur,"
Journal of Personality 16 (1947) : 49 - 68.

³Ray L. Birdwhistell, "The Kinesis Level in the Investigation
of the Emotions," in Expression of Emotions in Man, edited by Peter
H. Knapp (New York: International University Press, 1963), p. 34.

⁴P. Ekman, W. V. Friesen, and S. S. Tomkins, "Facial Affect
Scoring Technique (FAST): A First Validity Study," Semiotica 3 (January
1971): 37 - 58.

ว่า ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องต้นเหตุของอารมณ์ จากการศึกษาวิจัยที่โบว์เซอร์ (Boucher)¹ ที่กำลังทำอยู่ได้แสดงให้เห็นว่าต้นเหตุของอารมณ์บางกลุ่มเร้าให้เกิดอารมณ์คล้ายกันในด้านวัฒนธรรม เช่น ความตาย และการสูญเสีย เป็นต้นเหตุทำให้เกิดความเศร้าขึ้นในทุกแห่ง การได้รับสิ่งของ ได้พบเห็นความสวยงาม หรือได้มีโอกาสอยู่กับเพื่อนจะทำให้มีความสุข หรือความไว้วางใจได้ถูกทรยศหักหลังก็จะเป็นบ่อเกิดของความโกรธ เรื่องประเภทเดียวกันมักทำให้บุคคลมีความรู้สึกคล้ายกันแม้ว่าเป็นบุคคลต่างวัฒนธรรมกันก็ตาม

กฎแห่งการแสดงออก (Display Rules) และวัฒนธรรม

เป็นที่ประจักษ์ว่า เกณฑ์มาตรฐานของสังคมวัฒนธรรมในแต่ละวัฒนธรรมได้เป็นตัวกำหนดว่า บุคคลควรจะแสดงอารมณ์อย่างไรเมื่อได้เกิดอารมณ์ขึ้น โบว์เซอร์ (Boucher)² และเอกแมนกับฟรายเซน³ ได้มีการอภิปรายถึงแนวคิดนี้และได้เรียกกฎเกณฑ์นี้ว่า "กฎแห่งการแสดงออก" ฟริจดา (Frijda)⁴ ก็ได้กล่าวถึงแนวคิดนี้ คำจำกัดความของกฎแห่งการแสดงออกที่ได้กำหนดไว้คือ "เป็นเทคนิคที่บุคคลเรียนรู้จากสังคม โดยได้เรียนรู้ตั้งแต่วัยต้นของชีวิต เพื่อจัดการและควบคุมการแสดงออก เทคนิคการแสดง

¹Boucher et al., In Progress at Culture Learning-Institute," 1979.

²Ibid.

³Ekman, "Universal Facial Expressions of Emotion," pp. 9 - 10.

⁴N. H. Frijda, "Facial Expression and Situational Cues," Journal Abnormal Social Psychology 57 (1958): 149 - 153.

อารมณ์สามารถแบ่งเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. การลดความเข้ม (de-intensify) ของการแสดงอารมณ์ เช่น เมื่อรู้สึกตกใจมากบุคคลจะพยายามทำให้มองเสมือนว่ามีความตกใจปานกลางหรือเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2. เพิ่มความเข้ม (over-intensify) ของการแสดงอารมณ์คือ แสดงอารมณ์มากกว่าที่รู้สึกจริงออกมาให้คนอื่นสังเกตเห็น

3. ทำให้ดูเหมือนว่าไม่เกิดอารมณ์ หรือเป็นกลาง (neutral)

4. ปิดบังความรู้สึกที่แท้จริงให้มาก เท่าที่จะทำได้ด้วยการแสดงอารมณ์อื่นมา ปิดความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง เช่น แสร้งแสดงว่าตนมีความสุขทั้งที่ตนกำลังรู้สึกกลัว

นอกจากนี้กฎแห่งการแสดงออกยังได้กำหนดว่า เทคนิคข้างต้นใดควรใช้กับพฤติกรรมกรรมการแสดงใจ และภายใต้เหตุการณ์เช่นไร นั่นคือได้ชี้บ่งถึงโอกาสต่าง ๆ ของการใช้แต่ละเทคนิค ดังนี้

1. เกี่ยวกับคุณลักษณะของสถานที่ ได้แก่องค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมหรือสภาพการณ์ทางสังคม เช่น งานศพ งานวิวาห์ การสัมภาษณ์เพื่อรับเข้าทำงาน การคอยรถเมล์ ฯลฯ

2. เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคคล เช่น อายุ เพศ ขนาดของร่างกาย ฯลฯ

3. เกี่ยวกับคุณลักษณะไม่ถาวร (transient) ของบุคคล เช่น บทบาททัศนคติ ฯลฯ

4. เกี่ยวกับจังหวะต่าง ๆ ระหว่างการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ทางเข้าทางออก การพูดคุยและการฟัง ฯลฯ

ดังนั้นจึงสามารถกล่าวโดยสรุปว่า กฎแห่งการแสดงออก เป็นคำสอนที่บุคคลได้เรียนรู้จากสังคม โดยเป็นคำสอนที่กำหนดว่า เมื่อบุคคลมีการติดต่อกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ควรใช้เทคนิคการแสดงออกใดโดยพิจารณาถึงสภาพการณ์ในขณะนั้น บุคคลได้เรียนรู้กฎนี้จากกระบวนการสังคมประกิตตั้งแต่เยาว์จนตลอดชีวิต¹

กฎแห่งการแสดงออกน่าจะแตกต่างกันตามแต่ละวัฒนธรรม เพราะได้เป็นที่ยอมรับว่า กฎของพฤติกรรม หรือความคาดหวังของกลุ่มเพื่อความคุมพฤติกรรม หรือการแสดงออกนั้นเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ดังที่ เลดรา (Ledra)² กล่าวว่า

".... วัฒนธรรมได้กำหนดทิศทางต่าง ๆ เพื่อการแสดงพฤติกรรม ในที่นี้รวมถึงจุดหมายปลายทางของพฤติกรรม เรียกว่า เป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม วิธีการที่จะไปถึงจุดหมายปลายทาง และเกณฑ์มาตรฐานกับกฎที่ควบคุมพฤติกรรมเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทาง"

หรือดาพิจารณาจากมโนทัศน์ของ "วัฒนธรรม" ตามความคิดของนักพฤติกรรมศาสตร์ ส่วนใหญ่ ซึ่งได้รายงานโดย คลัคคฮอน และโครเบอร์ (Kluckhohn and Kroeber)³ ภายหลังจากที่ทานทั้ง 2 ได้วิเคราะห์คำจำกัดความหลายร้อยคำจำกัด

¹Jerry D. Boucher, A Manuscript Regarding the Studies of Emotion, the East-West Culture-Learning Institute, Honolulu, 1976.

²T. S. Ledra, Japanese Patterns of Behavior (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1976), p. XVI.

³Clyde Kluckhohn, "The Concept of Culture," in Collected Essays of Clyde Kluckhohn: Culture and Behavior, edited by Richard Kluckhohn (New York: The Free Press, 1962), pp. 19 - 73.

ความเกี่ยวกับ "วัฒนธรรม" ที่เสนอโดยนักมนุษยวิทยาและผู้อื่น ก็ยังคงสนับสนุนให้ตั้ง
สมมุติฐานว่า "กฎการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงอารมณ์น่าจะแตกต่างกันในแต่ละ
วัฒนธรรม" มโนทัศน์ของวัฒนธรรมตามที่ผู้รู้ 2 ท่านข้างต้นได้สรุปมีใจความดังนี้

"วัฒนธรรมประกอบด้วยกระบวนของพฤติกรรม และเพื่อพฤติกรรมทั้งโดยชัดแจ้ง
และไม่ชัดแจ้ง โดยที่บุคคลใดมาหรือได้รับการถ่ายทอดจากสัณฐานลักษณะ ความสัมพันธ์ของกลุ่ม
มนุษย์ รวมถึงวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น แทนที่จำเป็นของวัฒนธรรมประกอบด้วย ความคิดเชิง
ประเพณีโดยเฉพาะค่านิยมที่เกี่ยวกับความคิดเหล่านั้น ระบบทางวัฒนธรรมในแง่หนึ่ง อาจถือ
เป็นผลของกากระทำหรืออีกแง่หนึ่ง อาจถือเป็นเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อการกระทำที่จะเกิดขึ้น"

ตัวอย่างหลักฐานการวิจัยที่แสดงว่า กฎแห่งการแสดงออกมีความแตกต่างกันตาม
วัฒนธรรม

เอ็คแมน และคณะ (Ekman et al.)¹ ได้ทำการศึกษาเพื่อทดสอบว่าใน
วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีกฎแห่งการแสดงออกของอารมณ์ที่แตกต่างกันหรือไม่ ด้วยการทำ
การทดลองเพื่อเปรียบเทียบการแสดงสีหน้า ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาชาวญี่ปุ่นระดับ
ปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัย เวเซดา (Weseda) ที่เมืองโคเกียวก กับนักศึกษาอเมริกัน
จากมหาวิทยาลัยเคลิฟอร์เนีย ในเมืองเบิร์กเลย์ กลุ่มตัวอย่างเป็นชายล้วน ชาติละ 25
คน กลุ่มตัวอย่างทุกคนนี้ต่างไม่เคยเดินทางออกนอกประเทศของตนเลย ผู้รับการ
ทดลองแต่ละคนได้รับสิ่งเร้า ทำให้เกิดอารมณ์ทางบวกและอารมณ์ทางลบ โดยภาพยนตร์
ที่ทำให้เกิดอารมณ์ทั้ง 2 จำพวกดังกล่าว สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความเครียด (stress)
นั้น เป็นภาพยนตร์เกี่ยวกับการตัดร่างกายของมนุษย์ซึ่งยาวนาน 9 นาที ส่วนภาพยนตร์ที่
ก่อให้เกิดอารมณ์ที่ดี (pleasant) ยาว 7 นาที พฤติกรรมทางหน้าของผู้รับการ

¹ Ekman, Darwin and Facial Expression: A Century of
Research in Review, pp. 214 - 218.

ทดลอง แต่ละคนขณะชมภาพยนตร์ได้ถูกบันทึกไว้ตลอดในวิดีโอเทป โดยเครื่องถ่ายภาพ
 ที่ใต้ช้อนไว้ เพื่อไม่ให้ผู้รับการทดลองรู้ตัว ผู้รับการทดลองได้ชมภาพยนตร์ทั้งหมดภายใต้
 สิ่งแวดล้อมทางสังคม 2 ชนิด กล่าวคือ (1) ชมภาพยนตร์ตามลำพัง โดยไม่มีผู้ใดอยู่ในห้อง
 ทดลองนอกจากผู้รับการทดลองคนเดียว กับ (2) สิ่งแวดล้อมที่ชมภาพยนตร์โดยมีผู้สัมภาษณ์
 ซึ่งเป็นชนชาติเดียวกับผู้รับการทดลองและถูกแนะนำว่าเป็นนักศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี
 ซึ่งเป็นผู้ทำการทดลองนี้อยู่ในห้องด้วย ผู้สัมภาษณ์ได้ถามเกี่ยวกับความรู้สึกในการชมภาพยนตร์
 ครั้งแรกและถามต่อไปขณะที่กำลังฉายภาพยนตร์ซ้ำอีก ผลการวิจัยเป็นดังนี้ (1) ระหว่าง
 กลุ่มตัวอย่างชาวญี่ปุ่นและอเมริกันมีความถี่ของการแสดงความโกรธ กลัว รังเกียจสะอึกสะเอียน
 แปลกใจ และท้อใจ มีค่าสหสัมพันธ์เท่ากับ .88 (2) ค่าสหสัมพันธ์ของการแสดงสีหน้า
 ของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ขณะชมภาพยนตร์ที่ก่อให้เกิดความเครียดทางอารมณ์ช่วงระหว่าง
 .72 - .96 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าได้เปรียบเทียบส่วนไหนของหน้า (เช่น ตา หนึ่งตา ฯลฯ)
 (3) เมื่อเป็นสภาพการณ์ทางสังคมที่มีผู้สัมภาษณ์อยู่ด้วยนั้น กลุ่มตัวอย่างชาวญี่ปุ่นได้แสดง
 อารมณ์ทางบวกบ่อยกว่า กลุ่มตัวอย่างชาวอเมริกัน และได้แสดงอารมณ์ทางลบบ่อย น้อยกว่า
 กลุ่มตัวอย่างชาวอเมริกัน ผู้วิจัยได้อภิปรายว่าทั้งนี้ เพราะทั้ง 2 วัฒนธรรมที่ศึกษามีกฎการ
 แสดงอารมณ์บวกและลบในที่สาธารณะแตกต่างกัน

นอกจากนี้ ซิมบอโรวสกี (Zborowski)¹ ได้ศึกษาสำรวจการแสดงความเจ็บปวดของชนกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ คือ ไรร์ส อเมริกันเกาแก ยิว และคนไขขาวอิตาลี พบว่ากลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ ได้มีการแสดงความเจ็บปวดตั้งแต่เล็กน้อยถึงมากตามลำดับกลุ่มเชื้อชาติที่ได้เสนอข้างต้น ผู้วิจัยอธิบายว่า ทั้งนี้เนื่องจากมีความแตกต่างเชิงวัฒนธรรมในการแปลความหมายเกี่ยวกับความเจ็บปวด กล่าวคือชนกลุ่มไรร์สถือว่า การแสดงความเจ็บปวดออกมาให้ผู้อื่นสังเกตเห็นได้ไม่ใช่สิ่งที่ดี คือแสดงถึงการไร้ความสามารถ ดังนั้นสภาพการณ์ที่ควรแสดงความเจ็บปวด คือ ต่อหน้าแพทย์ซึ่งเป็นผู้รักษา ส่วนชนกลุ่มชาวอิตาลีถือว่าความเจ็บปวดเป็นสิ่งทำให้ตนหมดความร่าเริง ซึ่งต้องขจัดเสีย จึงเป็นการดีที่จะแสดงความเจ็บปวดออกมาต่อหน้าแพทย์หรือใครก็ได้ที่ช่วยเหลือได้ เพื่อให้เขาเหล่านั้นรู้ถึงความเจ็บปวด

ลักษณะของสังคม คานิยม และกฎการแสดงพฤติกรรมบางประการของสังคมไทย

สังคมไทยจัดเป็นสังคมเกษตร (agrarian society) ซึ่งนิยมยกย่องอำนาจความเป็นผู้อาวุโส ยกย่องผู้เป็นเจ้าของคนนายคนหรือมีบทบาทฐานะทางสังคมเหนือกว่าตน เคารพเชื่อถือในตัวบุคคล² หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สังคมไทยเป็นลักษณะไมตรีสัมพันธ์ ซึ่งแตกต่างจากสังคมในวัฒนธรรมตะวันตกที่เป็นแบบสัมฤทธิ์สัมพันธ์ ความแตกต่างของระบบสังคม ๒ ลักษณะนอกจากต่างที่สังคมแบบแรกเป็นสังคมเกษตรกรรม ส่วนสังคมลักษณะหลังเป็นสังคมอุตสาหกรรม ยังต่างที่พื้นฐานทางจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยา

¹ M. Zborowski, "Cultural Components to Pain," Journal of Social Issues 8 (4, 1976): 16 - 30.

² วีรยุทธ วิเชียรโชติ และคณะ, "รายงานการวิจัยเรื่องความเกรงใจในคนไทย" โครงการวิจัยรับทุนอุดหนุนจากคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2512 - 2515), หน้า 4.

วิรุทธ วิเชียรโชติ ผู้ได้เสนอทฤษฎีโมตรีสัมพันธ์ ยังได้เปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างในด้านพื้นฐานทางจิตวิทยาและสังคม และพื้นฐานทางจิตวิทยา ดังนี้

1. พื้นฐานทางจิตวิทยาและสังคม สังคมโมตรีสัมพันธ์มีลักษณะการดำเนินชีวิตที่ต้องผูกพันกับบุคคลอื่น ฟังพาทอาศัยซึ่งกันและกัน จะทำอะไรก็มักคำนึงถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องจนบางครั้งทำให้จุดมุ่งหมายเดิมเปลี่ยนไป

2. พื้นฐานทางจิตวิทยา สังคมโมตรีสัมพันธ์มีลักษณะยับยั้งชั่งใจ ไม่กล้าตัดสินใจหรือทำอะไรโดยง่าย เพราะเกรงจะกระทบกระเทือนความรู้สึกของผู้อื่น

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง¹ ได้กล่าวเปรียบเทียบปรัชญาชีวิตระหว่างสังคมตะวันออกและตะวันตกซึ่งสอดคล้องกับลักษณะสังคมโมตรีสัมพันธ์และสัมฤทธิ์สัมพันธ์ ดังนี้

สังคมตะวันออก	สังคมตะวันตก
1. ความสงบสุข ความอ่อนนุ่มนวล หลีกเลี้ยง การขัดแย้ง นิยมความเป็นกันเอง	- ความรุนแรง เกิดขาด จริ่งจิ้ง ยึดมั่นในหลักการ เน้นหน้าที่มากกว่าส่วนตัว
2. กลมกลืนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและบุคคล	- เอาชนะธรรมชาติ
3. การพึ่งพาทอาศัยซึ่งกันและกัน	- ความเป็นอิสระและความสำคัญของตัวบุคคล
4. การหาความสุขทางใจ ความสุขอยู่ที่ความอบอุ่นในการสัมพันธ์กับผู้อื่น	- หาความสุขทางวัตถุ

¹ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง, "โครงสร้างสังคมกับความมั่นคงของประเทศ," วารสารสังคมศาสตร์ 4 (พฤษภาคม 2509): 13 - 17.

สังคมไทยนอกจากเน้นความราบรื่นในสัมพันธภาพ หรือการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแล้ว ลักษณะการติดต่อสัมพันธ์ยังเป็นลักษณะการแบ่งตามลำดับชั้น (hierarchy) ของบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมาก กล่าวคือคำนึงถึงความเหนือกว่าและต่ำกว่า ในด้านต่าง ๆ เช่น อายุ ความรู้ความสามารถ บทบาท ตำแหน่งหรือสถานภาพในตำแหน่งที่ การงาน และเศรษฐกิจ ฯลฯ ดังที่นักมนุษยวิทยา มอร์แมน (Moerman)¹ ได้กล่าวว่า "ความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้นเป็นหัวใจของสังคมไทย" ค่านิยมลำดับชั้นนี้ได้แสดงออกมาในกระบวนการติดต่อสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างผู้น้อย - ผู้ใหญ่ เช่น ลักษณะการยื่น ลักษณะท่าทาง ตำแหน่งของศีรษะ ระดับของการยกมือไหว้เพื่อแสดงความคารวะ ภาษาและคำสรรพนามที่ใช้ รวมทั้งคำลงท้ายประโยค² โดยกระบวนการแต่ละด้านดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันตามลำดับชั้นของบุคคลที่ติดต่อสัมพันธ์ ตัวอย่างเช่น คำสรรพนามที่ใช้ในภาษาไทยนั้นจะมีจำนวนมาก เป็นต้นว่า คำบุรุษสรรพนามที่ 1 มีประมาณ 20 คำ ที่มีความหมายตรงกับคำว่า "ฉัน" เช่น ข้าพเจ้า ผม กระผม เกลากระผม เรา ฯลฯ ส่วนคำบุรุษสรรพนามที่ 2 ก็มี จำนวนใกล้เคียงกับคำบุรุษสรรพนามที่ 1 เหตุผลที่มีคำสรรพนามประเภทหนึ่ง ๆ มีจำนวนมากเพราะการใช้สรรพนามใดต้องพิจารณาหลายด้านเช่น ระดับความเคารพระหว่างผู้พูด ผู้ฟังและผู้กล่าวถึง และสถานภาพระหว่างผู้เกี่ยวข้อง³

¹Michael Moerman, "Western Culture and the Thai Way of Life," Handout in Peace Corpe Training, 1965, p. 10.

²Fieg, The Thai Way: A Study of Cultural Values, p. 37.

³Weerayudh Wichiarajote, "Semantic Feature Analysis of Role Differentiation: A Potential Model for Cross-Cultural Research" (Doctoral Dissertation, Graduate College of the University of Illinois, 1968), pp. 44 - 76.

กับการติดคอสัมพันธ์

ดังนั้นคนไทยจึงได้รับการอบรมตามค่านิยมของสังคมข้างต้น กล่าวคือ ถูกอบรมให้มีความเคารพยำเกรงผู้อาวุโส¹ ข้อมูลการวิจัยที่สนับสนุนข้อเสนอนี้ ได้แก่การศึกษาของ ละม้ายมาศ ศรีหัตถ์ และคณะ² ซึ่งได้ทำการศึกษาอิทธิพลของสังคมไทยที่มีต่อการพัฒนาการของเด็กกำพร้าบ้านป่า จังหวัดชลบุรี ผลปรากฏว่า เด็กต้องเชื่อฟังเคารพผู้ใหญ่ด้วยการทำตามคำสั่งของบิดามารดา

เนื่องจากครอบครัวเป็นพื้นฐานของสังคม เพราะฉะนั้น การฝึกอบรมที่ถูกต้องเคารพเชื่อฟังบิดามารดา น้องเชื่อฟังที่ าลา ในระดับครอบครัวจึงกลายเป็นพื้นฐานของกระบวนการพฤติกรรมในสังคมที่เน้นเรื่องผู้น้อย เคารพยำเกรงผู้ใหญ่ มีการคำนึงถึงอำนาจของบุคคลในเชิงแนวตั้งระหว่างผู้น้อย ผู้ใหญ่อย่างเด่นชัดและกว้างขวาง ดังหลักฐานจากการวิจัยของฟิลลิปส์ (Phillips)³ ซึ่งได้ศึกษาบุคลิกภาพของชาวบ้านตำบลบางชัน อำเภอมินบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 111 คน ด้วยวิธีสัมภาษณ์ เพื่อให้ชาวบ้านเติมข้อความในประโยคให้สมบูรณ์เมื่อสอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับทัศนคติต่อการมีอำนาจโดยถามว่า ถ้ามีผู้ยิ่งใหญ่มาบอกให้ทำงานชาวบ้านจะทำอย่างไร พบว่า 86 % ของกลุ่มตัวอย่างตอบในทำนองว่าจะทำตามหรือสนองความ

¹ ไพฑูรย์ เครือแก้ว, ลักษณะสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เล็งเจียงจงเจริญ, 2513), หน้า 2 - 6.

² ละม้ายมาศ ศรีหัตถ์ และคณะ, อิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาการของเด็กที่กำพร้าบ้านป่า อำเภอมือเมือง จังหวัดชลบุรี รายงานการวิจัยฉบับที่ 9 สถาบันระหว่างชาติสำหรับการค้นคว้าเรื่องเด็ก (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2510), หน้า 7 - 91.

³ Herbert P. Phillips, Thai Peasant Personality: The Patterning of Interpersonal Behavior in the Village of Bang Chan (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1965), pp. 143 - 145.

ต้องการของผู้มีอำนาจ มีเพียง 5% ที่ตอบว่าถ้าคนทำอะไรได้ก็จะบอกตามที่เป็นจริง

นอกจากนี้ในการศึกษาคู่สัมพันธ์ทางสังคม คนไทยยังได้ถูกคาดหวังให้รักษามรรยาท การศึกษาคู่สัมพันธ์ให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น ซึ่งยังผลให้บุคคลมีการบังคับ เก็บกด หรือบิดเบือน ความต้องการและการแสดงพฤติกรรมหรือความรู้สึกที่แท้จริงออกมา ทั้งนี้เพื่อต้องการรักษาหน้า ของตนและผู้อื่น และเสริมสร้างความราบรื่นในโมติสัมพันธ์ คานิยมของสังคมไทยคงกล่าว เรียกว่า "ความเกรงใจ"¹ ความเกรงใจถือเป็นคุณลักษณะอันดีงามของบุคคล ดังคำสอนที่ว่า "ผู้ที่ย่อมรู้จักเกรงใจ"²

การวิจัยที่แสดงว่าบุคคลในสังคมไทยมีความเกรงใจมากกว่าบุคคลในวัฒนธรรม ตะวันตก ได้แก่การศึกษาของประสิทธิ์ บัวคลี่³ ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบความเกรงใจระหว่าง นักเรียนไทยและนักเรียนนานาชาติที่กำลังศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนไทยเป็นนักเรียน ที่กำลังศึกษาที่โรงเรียนสาธิตประสานมิตร กรุงเทพมหานคร จำนวน 100 คน และที่โรงเรียน ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีก 100 คน ส่วนนักเรียนนานาชาติซึ่งมีจำนวน 216 คน นั้นกำลัง ศึกษาที่โรงเรียนนานาชาติ กรุงเทพมหานคร จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมจากแบบทดสอบ

¹ วีรยุทธ วิเชียรโชติ และคณะ, "รายงานการวิจัย เรื่องความเกรงใจในคนไทย," หน้า 4 - 8.

² คุษฎี มาลากุล ณ อยุธยา, สมบัติของผู้ดี (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509), หน้า 71.

³ ประสิทธิ์ บัวคลี่, "การศึกษาเปรียบเทียบความวิตกกังวล ความเกรงใจและ ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนไทยในต่างจังหวัด นักเรียนไทยในกรุงเทพฯ และนักเรียน นานาชาติ" (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2514) หน้า 90.

วัดความเกรงใจที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น พบว่านักเรียนนานาชาติมีความเกรงใจน้อยกว่านักเรียนไทยทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยที่นักเรียนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดมีความเกรงใจพอ ๆ กัน

ซึ่งผลการวิจัยข้างต้นได้สอดคล้องกับข้อสังเกตของ เฉิง (Cheng)¹ ที่ว่า "การติดต่อดูสารในสังคมอเมริกันจะมีการแสดงออกทางวาจาและอารมณ์อย่างมาก ส่วนทางเอเชีย นั้นมีลักษณะตรงกันข้าม โดยชาวเอเชียมีลักษณะไม่แสดงออกโดยตรง" ทั้งนี้อาจเพราะเหตุว่าสังคมอเมริกันเน้นค่านิยม ในการกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็นและความเป็นเอ็กซ์ทราเวอร์ส^{2,3}

เนื่องจากสังคมไทยเน้นค่านิยมความเกรงใจ ดังนั้นการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแสดงอารมณ์ไม่ว่าจะแสดงออกทางสีหน้า ท่าทางและวาจา จะได้รับการควบคุมจากผู้แสดงหรืออาจเลี่ยงใช้วิธีไม่แสดงออกตรง ๆ จึงไม่เป็นการแปลกอะไรที่พบว่า แม้เป็นการแสดงออกในเชิงลบเพียงเล็กน้อย คนไทยก็มักจะหลีกเลี่ยง

ความแตกต่างระหว่างการแสดงพฤติกรรมอย่างเปิดเผย (assertive) ตามแบบฉบับของคนอเมริกัน และการแสดงออกโดยอ้อมแบบไทย ๆ⁴ นั้น สามารถสังเกตได้จากการแสดง

¹ A. Cheng, "Clashes in Courtship across Cultures," East-West Center Magazine 2 (Summer 1974) : 11.

² J. Gillin, "National and Regional Cultural Values in the United States," Social Forces 34 (1955): 107 - 113.

³ F.L.K. Hsu, Psychological Anthropology: Approaches to Culture and Personality (Home Wood, Illinois: Dorsey Press, 1961), pp. 50 - 55.

⁴ Fieg, The Thai Way: A Study of Cultural Values, p. 45.

อารมณ์ของบุคคลใน 2 สังคมนั้นกล่าวคือ สังคมแรกจะมีลักษณะการแสดงออกที่ตรง ๆ มีอำนาจ ส่วนในสังคมไทยนั้นจะใช้การแสดงออกโดยนัยหรืออ้อม ๆ ดังนั้น คนไทยในสายตาของชาว ตะวันตก จึงมีลักษณะเป็นมิตร มีความสุข สงบ ไม่ก้าวร้าว หรือตามที่กล่าวอย่างกว้างขวาง ว่า "เมืองไทยเป็นเมืองแห่งการยิ้ม" หลักฐานการวิจัยที่สนับสนุนข้อสังเกตนี้ได้แก่การศึกษา ของการ์ดิเนอร์ (Gardiner)¹ ที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างไทยซึ่งเป็นนิสิตที่กำลังศึกษาวิชาจิตวิทยา ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้มีการเลือกคำว่า "ความเป็นมิตร รักความสงบสุภาพ และ กรุณา" บ่อยที่สุดเพื่อแทนลักษณะของคนในชาติ

อย่างไรก็ดี ภายใต้ความสงบที่ปรากฏแก่ผู้พบเห็นนี้การ์ดิเนอร์ได้พบว่ากลุ่มตัวอย่าง ไทยที่ศึกษามีอารมณ์ค่อนข้างซึมเศร้าและความก้าวร้าวอยู่ภายใน แม้อารมณ์เหล่านี้สังคมไทยถือว่าไม่เหมาะสมและไม่ฉลาดที่จะเกิด และแสดงออกอย่างเปิดเผย แต่ก็ยังคงเป็นอารมณ์ที่เกิด กับคนไทย

ผลการวิจัยของการ์ดิเนอร์สอดคล้องกับการค้นพบของฟิลลิปส์ ซึ่งพบว่ากลุ่มตัวอย่าง ชาวบ้านบางชั้น ที่ศึกษานั้น มีจำนวนถึง 80 % ที่ตอบว่า บุคคลที่ไม่แสดงความรู้สึกของตนเป็น คนดี และ 37 % ให้ความเห็นว่าการไม่แสดงความรู้สึกจะทำให้คนอื่นไม่เกลียดและโกรธคน ส่วนอีก 26 % ตอบว่าการไม่แสดงความรู้สึกเพื่อหลีกเลี่ยงความยุ่งยากที่จะเกิดตามมา เช่น การทะเลาะวิวาท

นอกจากค่านิยมของวัฒนธรรมไทยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เน้นการ รักษาความราบรื่นของบรรยากาศการติดต่อและค่านิยมอื่น ๆ ดังเสนอไว้แล้ว ซึ่งมีผลต่อการ แสดงอารมณ์นั้น คำสอนของศาสนาพุทธก็นับว่ามีผลต่อการแสดงอารมณ์ของคนไทยให้แตกต่าง จากวัฒนธรรมอื่นโดยเฉพาะตะวันตกด้วย

¹ H. W. Gardiner, "Expression of Anger among Thais--Some Preliminary Findings," Psychologia 11 (1968): 221.

กล่าวคือคำสอนของศาสนาพุทธที่เรียกว่า "อริยสัจสี่" นั้นนับว่ามีผลต่อการแสดงอารมณ์ของคนไทย เพราะแนวคิดที่ได้จากคำสอนนี้ที่ว่า การที่บุคคลจะบรรลุถึงความสุขที่แท้จริงคือนิพพานนั้น บุคคลต้องละกิเลสและอารมณ์ต่าง ๆ รวมทั้งรู้จักบังคับใจตนเอง ดังนั้นเมื่อคนไทยไม่ว่าจะมีอารมณ์เชิงบวกหรือลบเช่นมีความสุขหรือเศร้าเสียใจก็จะไม่แสดงความรู้สึกอย่างเต็มที่¹

สถานภาพ (Status) : การจัดแบ่งประเภทบุคคลในสังคม

บุคคลในสังคมจะปะทะสัมพันธ์อย่างราบรื่นและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขนั้นก็ต่อเมื่อสามารถคาดการณ์ได้ว่าตนควรคาดหวังอะไรจากผู้อื่น และตนควรจะทำอะไรตอบแทนผู้อื่นอย่างไร ด้วยความจำเป็นนี้บุคคลในสังคมจึงได้ถูกจัดประเภทตามตำแหน่งหรือสถานภาพในสังคม เพื่อให้บุคคลสามารถทำหน้าที่บางอย่างด้วยวิธีการบางวิธี นั่นคือมีบทบาท (role) แต่ละสถานภาพ เช่น สามี พ่อ ผู้ชาย และนายความ ฯลฯ ต่างมีกระบวนการของพฤติกรรมที่สังคมคาดหวังควบคุมอยู่²

ดังนั้น สถานภาพของแต่ละบุคคลหมายถึงกลุ่มของสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลได้รับหรือเป็นตำแหน่งของบุคคลในการสัมพันธ์ทางสังคม³

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในสังคมไทย

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในสังคมไทย อาจมีแบบแผนแตกต่างจากสังคมอื่น เพราะครูไทยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพระภิกษุ พระภิกษุในวัดทำหน้าที่

¹Suntaree Komin, "The Relationships Between Emotions and Cultural Values," pp. 95-101.

²Harold M. Hodes, Social Stratification Class in America (Cambridge, Massachusetts : Schenkman Publishing Company, Inc., 1964), p. 173.

³Paul F. Secord and Carl W. Backman, Social Psychology (New York : McGraw-Hill Book Company, 1964), p. 456.

เป็น "ครู" เด็กไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงรัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยเริ่มแรกของพระภิกษุเน้นในการสอนจริยศึกษา ศีลธรรมจรรยา และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในสมัยต่อมาจึงมุ่งด้านพุทธิศึกษาโดยมีการสอน เขียน อ่าน ทั้งภาษาไทยและบาลี รวมถึงความรู้เบื้องต้นชั้น¹ อิทธิพลของวัดที่มีต่อการศึกษาก็ทวีความสำคัญอย่างมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ มีประเพณีว่าผู้ชายจะต้องเข้าอุปสมบทในพุทธศาสนาเมื่ออายุครบ 20 ปี เพื่อศึกษาพระธรรมวินัย และปฏิบัติศาสนกิจชั่วระยะหนึ่ง โดยเฉพาะระหว่างเข้าพรรษา 3 เดือน เป็นอย่างน้อย โดยมีพระภิกษุอาวุโสผู้เชี่ยวชาญพระธรรมวินัยเป็นผู้สอน ซึ่งถือว่าการอุปสมบทนี้เป็นการศึกษาอย่างหนึ่ง เมื่อลาสิกขาบทแล้วจึงเรียกว่า "บัณฑิต" หรือ "พิศ" ซึ่งแปลว่า "ผู้รู้" ในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ ผู้ที่จะเข้ารับราชการจะต้องเป็นบัณฑิตก่อน

เนื่องจากพระภิกษุผู้เคร่งพระธรรมวินัยได้ทำหน้าที่เป็นครู ครูจึงเป็นปูชนียบุคคลที่ควรเคารพ เคารพ ยกย่อง มีเกียรติสูงในสังคมไทยในสมัยโบราณ แมว่าในปัจจุบัน ปู่คุณได้ทำหน้าที่เป็นครูของนักเรียน แต่ค่านิยมดั้งเดิมก็ยังสืบทอดถึงปัจจุบันแม้จะไม่มากกว่าก็ตาม ครูก็ยังได้รับการยอมรับว่าเป็นปูชนียบุคคล ที่ควรเคารพ นับถือ และกตัญญู ดังที่สถานศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษาทุกแห่งในประเทศไทย แม้กระทั่งทุกวันนี้ก็ยังมีการไหว้ครูเป็นประจำทุกปี² นี่ย่อมเป็นหลักฐานอันหนึ่งที่เน้นถึงความสำคัญของผู้สอนต่อผู้เรียนตามค่านิยมของวัฒนธรรมไทย

เพราะฉะนั้น มโนทัศน์ ของคำว่า "ครู" ในสังคมไทยจึงแตกต่างจากสังคมอื่น โดยเฉพาะสังคมอเมริกัน ดังที่เจคอบ (Jacob)³ ได้กล่าวถึงครูในสังคมอเมริกันว่า

¹ พงศ์อินทร์ ศุขขจร และสุรินทร์ สุรสิริ, คำราววิชาชุดक्रमัชยของคุรุสภา : วิชาครูตอน 4 (กรุงเทพมหานคร : องค์การคุรุสภา, 2512), หน้า 80 - 85.

² วิบุต วิเชียรโชคและคณะ, "รายงานการวิจัย เรื่องความเกรงใจในคนไทย," หน้า 115.

³ N. Jacob, "Modernization without Development-Thailand as an Asian Case Study" Praeger (1971): 61.

"ครูเป็นเสมือนองค์ประกอบของการศึกษาอย่างหนึ่งในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ครูจะเป็นจุดยืนเล็ก ๆ เมื่อเทียบกับนักเรียนจำนวนมาก ครูไปได้กับหนังสือ กระดานดำและโสตทัศนูปกรณ์" ส่วนแบร์รี่ (Barry)¹ ได้เสริมว่า "....เมื่อนักศึกษาอเมริกันได้รับความรู้ที่เขามุ่งแสวงหา และได้รับการฝึกหัดเพื่อเพียงต่อความต้องการด้านอาชีพแล้ว เขาเหล่านั้นจะรู้สึกมีความจำเป็นน้อยในการสนใจบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน" ทักษะคิของนักศึกษาอเมริกันที่มีคอยู่สอนดังกล่าวนี้แตกต่างจากทักษะคิของนักศึกษาไทยที่มีคอยู่สอน ถึงจะเห็นได้จากผลการศึกษษาของแบร์รี่ได้ศึกษาทักษะคิของนักศึกษาไทยที่มีคอยู่สอนซึ่งพบว่า นักศึกษาไทยได้คำนึงถึงเรื่องเกี่ยวกับความสนใจ และความเอาใจใส่ของคอยู่สอนมากกว่าความสามารถของคอยู่สอน เช่นเมื่อให้กลุ่มคตัวอย่างเลือกคุณลักษณะของครูที่เป็นอุดมคคินักศึกษาส่วนมากจะเลือก "ความสนใจและเข้าใจนักศึกษา" "ความมีสคิรู้สึกผิชอบ" และ"ความคงเส้นคงวา" ส่วนคตัวอย่างเกี่ยวกับ "สคิปัญญาและความรู้" ได้รับการเลือกน้อย แบร์รี่จึงได้สรุปว่า ครูที่เป็นอุดมคคิ ตามทักษะคิของนักศึกษาไทยที่ศึกษานั้นคือผู้ที่มีความสามารถในการคิดคอสื่อสารกับนักศึกษา ให้ความอบอุ่นและเต็มใจกับนักศึกษา จึงมักจะไคยกับนักศึกษากล่าวถึงคอยู่สอนคนก่อน ๆ ด้วยความกตัญญูกเวท และไค้แสดงความเคารพครูแม้ว่าไค้เรียนสำเร็จการศึกษาแล้ว²

จากความแตกต่างของทักษะคิระหว่างนักศึกษาไทยและอเมริกันที่มีคอยู่สอน น่าจะเป็นผลให้พฤติกรรมการแสดงออกต่าง ๆ ของนักศึกษาทั้ง 2 วัฒนธรรมแสดงคอยู่สอนแตกต่างกัน โดยนักศึกษาไทยซึ่งมีความเคารพ และสำนึกในพระคุของคอยู่สอนมากนั้น มีความสำรวมและควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงอารมณ์ที่แตกต่างจากนักศึกษอเมริกัน

¹J. Barry, "Thai Students in the U.S. : A Study in Attitude Change," Cornell University Data Paper No. 66, 1967, p. 61.

²Fieg, The Thai Way: A Study of Cultural Values, p. 62.

อย่างไรก็ดี แม้ในสังคมอเมริกัน นักศึกษาอเมริกันยังได้รับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น ต่างจากระหว่างตนกับเพื่อน ดังผลการศึกษาของ วิช และ คอยท์ซ (Wish and Deutsch)¹ ซึ่งได้ให้นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย และมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย จำนวน 87 คน รับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่น และระหว่างตนกับเพื่อนสนิท แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในเชิง 4 องค์ประกอบ คือ (1) ความเสมอภาคและไม่เสมอภาค (2) ความร่วมมือและแข่งขัน (3) ความตั้งใจและฉิวเฉียดและ (4) สังคม อารมณ์ ซึ่งไม่เป็นทางการกับการเป็นงานเป็นการหรือเป็นทางการ ผลปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นถูกรับรู้แตกต่างจากตนกับเพื่อนสนิท โดยความสัมพันธ์อันหลังจะค่อนข้างองคประกอบด้านชายมือของแต่ละองค์ประกอบ เช่นรับรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับเพื่อนเป็นลักษณะเท่าเทียมกัน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นเป็นลักษณะไม่เท่ากัน

ผลการวิจัยข้างต้นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เอนเจบรีตัน (Engebretson)² โดยได้ศึกษาระยะห่างระหว่างบุคคล 2 คน ที่มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ได้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยฮาวาย และชาวญี่ปุ่นในเมืองโอโฮลูลู กับบุคคลที่มีสถานภาพต่าง ๆ คือ เพื่อน บิฑามารกาและอาจารย์ผู้สอน การรวบรวมข้อมูลการวิจัยได้ใช้วิธีให้กลุ่มตัวอย่างแต่ละคนคิดสมมุติว่าตนกำลังมีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ดังกล่าว แล้วให้ศึกษา สมมุติที่เป็นตนเองว่าควรจะมีระยะห่างจากบุคคลอีกผู้หนึ่งที่วาทภาพไว้บนแผนกระดาษอย่างไร และลักษณะใด แล้ววัดระยะห่างจากภาพตนกับภาพของบุคคลที่ตนคิดคือด้วย ระยะที่วัดได้คือเป็นระยะห่างของการติดต่อ

¹Myron Wish and Morton Deutsch, "Perceived Dimensions of Interpersonal Relations," Journal of Personality and Social Psychology 33 (April, 1976): 409-420.

²Donald E. Engebretson, "Cross Cultural Variations in Territoriality: A Baseline Determination of Interactional Distance between Shared Culture Dyads" (Doctoral Dissertation, Department of Educational Psychology, University of Hawaii, 1969), pp. 74-82.

สัมพันธ์ระหว่างบุคคลความจำกั้ความที่ใดกำหนดไว้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแยกวิเคราะห์ตามกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งเป็น 3 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มชาวฝรั่งผิวขาว กลุ่มชาวญี่ปุ่นที่เกิดและเติบโตในประเทศญี่ปุ่น และกลุ่มชาวญี่ปุ่นฮาวาย โดยเกิดและเติบโตในมลรัฐฮาวาย และเกิดจากบิดามารดาที่เกิดในมลรัฐฮาวาย ผลปรากฏว่าระยะการคิดต่อสัมพันธ์ระหว่างตนกับเพื่อนแตกต่างจากตนกับผู้อื่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่าง และพบว่ากลุ่มชาวฝรั่งผิวขาว และชาวญี่ปุ่นฮาวายมีกระบวนการคิดต่อสัมพันธ์ที่แตกต่างจากกลุ่มชาวญี่ปุ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิจัยข้อหลังนี้สอดคล้องกับข้อพบของอาร์คอฟฟ์ (Arkoff) ¹ ที่พบว่ากระบวนการคิดต่อสัมพันธ์ของญี่ปุ่นชาวอเมริกันที่เกิดจากบิดามารดาที่เกิดในประเทศสหรัฐอเมริกา มีลักษณะคล้ายกับกระบวนการของชาวอเมริกันที่เป็นฝรั่งผิวขาวมากกว่าคล้ายกับชาวญี่ปุ่นอเมริกันที่เกิดจากบิดามารดาที่มาจากประเทศญี่ปุ่น

ความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับบิดามารดาในสังคมไทยเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมอเมริกัน

เนื่องจากค่านิยมของสังคมไทย ซึ่งเน้นเรื่องผู้น้อยต้องเคารพยำเกรงผู้ใหญ่ และลักษณะโครงสร้างของครอบครัว ซึ่งเป็นแบบอัคราธิปไตย² บิดามารดาในครอบครัวจึงเป็นผู้มีอำนาจมากโดยลูก ๆ จะถูกคาดหวังให้เคารพ เชื่อฟัง และยำเกรง เช่นจากการศึกษาของการ์ดีเนอร์ (Gardiner) ³ ที่เกี่ยวกับการแสดงความโกรธของคนไทย โต้พบว่าเมื่อลูกโอรสบิดามารดาจะถูกคาดหวังให้เก็บความรู้สึก และไม่สนับสนุนให้เถียงหรือโต้แย้งบิดามารดาด้วย

¹A. Arkoff, "Need Patterns in Two Generations of Japanese Americans in Hawaii," Journal of Social Psychology 50 (1959): 75-79.

²Fieg, The Thai Way: A Study of Cultural Values, p. 53.

³Gardiner, "Expression of Anger among Thais --Some Preliminary Findings," p. 221.

ส่วนโครงสร้างของครอบครัวอเมริกันแตกต่างจากไทยในแง่เป็นลักษณะศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ลูก (child centered)¹ ดังนั้นลูกจึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือโต้แย้งมากกว่า นอกจากนี้ยังได้ฝึกให้ลูกมีการพึ่งตนเองมากกว่า

สภาพการณ์ทางสังคม (Social contexts) และการแสดงพฤติกรรมเมื่อปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สภาพการณ์ (context) ไม่ว่าจะ เป็นประเภทกายภาพ (physical) หรือสังคมเป็นอิทธิพลภายนอกที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล (Fullmer)² สภาพการณ์ทางสังคมนั้น หมายถึง สถานการณ์ในการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีหรือไม่มีบุคคลที่ 3 ร่วมอยู่ด้วย³

ตัวอย่างการวิจัยที่แสดงว่าสภาพการณ์ทางสังคมมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

กริฟฟิธ (Griffith)⁴ ได้พบว่าสภาพการณ์ทางสังคมที่มีบุคคลที่ 3 ร่วมอยู่ด้วยกับที่ไม่มีบุคคลที่ 3 ร่วมอยู่ มีความแตกต่างในระยะห่างของการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

¹John P. Fieg and John G. Blair, There is a Difference (Washington D.C. : Fontana Lithograph, Inc., 1980), p. 54.

²D. W. Fullmer, Counseling : Group Theory and System (Scranton : International Textbook Co., 1971), p. 70.

³Minnie K. Boggs, "Relationship Definition : The Influence of Selected Physical and Social Contexts on Interpersonal Distance " (Doctoral Dissertation, Department of Educational Psychology, University of Hawaii, 1974), p. 1.

⁴J. A. Griffith, "Sources of Differences in Interpersonal Distances : The Influences of Social Context " (Doctoral Dissertation, Department of Educational Psychology, University of Hawaii, 1973), pp. 50-70.

แพมพิคส์ (Pampiks)¹ ได้ศึกษาการควบคุมการแสดงอารมณ์ของชาวมาเลเซียและอเมริกัน เมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่มีบุคคลอื่นกับที่ไม่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่ โดยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชน โดยทั่วไปของชาวมาเลเซียและนักศึกษาชาวอเมริกันชาติละ 50 คน วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลคือให้กลุ่มตัวอย่างเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับการปะทะสัมพันธ์ที่แสดงและไม่แสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้น โดยให้เขียนเกี่ยวกับ 6 อารมณ์คือ โกรธ ตีใจ เสียใจ แปลงใจ กลัว และรังเกียจสะอิดสะเอียน พบว่า ชาวมาเลเซียได้เขียนเรื่องที่ไม่แสดงอารมณ์ในจำนวนมากกว่าแสดงอารมณ์ เมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่ในทุกอารมณ์ที่ศึกษา ยกเว้นอารมณ์โกรธ ส่วนชาวอเมริกันได้เขียนเรื่องที่แสดงและไม่แสดงอารมณ์ในจำนวนพอกันในอารมณ์ที่ศึกษาเมื่ออยู่ในเหตุการณ์ปะทะสัมพันธ์ที่มีและไม่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่ และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนเรื่องที่แสดงและไม่แสดงอารมณ์ระหว่างชาวมาเลเซียและอเมริกัน พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเมื่ออยู่ในสภาพการณ์ที่ไม่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่ด้วย

นอกจากนี้การวิจัยเกี่ยวกับผลยับยั้งพฤติกรรมชั้นอาสาของบุคคล เมื่ออยู่ค่อนหน้าบุคคลอื่นของ ลาคาเน และคาร์เล (Latane' and Rodin)² ยังได้ข้อพบที่สนับสนุนว่าการมีบุคคลอื่นร่วมอยู่ด้วยมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล กล่าวคือ จากการสร้างสถานการณ์ทดลองเกี่ยวกับเหตุการณ์ฉุกเฉินโดยให้หญิงสาวที่เป็นพนักงานต้อนรับกลุ่มตัวอย่างแกล้งทำเป็นล้มลงกับพื้นและขอความช่วยเหลือจากกลุ่มตัวอย่างชาย จำนวน 156 คน จากมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ซึ่งได้จัดเข้ารับเงินโอนทดลอง 4 ประเภท คือ กลุ่มตัวอย่าง

¹Kathleen Pampiks, "A Two Culture Study of the Control of the Display of Emotion" (Master's thesis, Department of Psychology University of Hawaii, 1980), pp. 32-35.

²B. Latane' and J. M. Rodin, "A Lady in Distress: Inhibiting Effects of Friends and Strangers on Bystander Intervention," Journal of Experimental Social Psychology 13 (1969): 189-202.

คอกการทดลองคนเดียว กลุ่มตัวอย่างคอกร่วมกับผู้ร่วมคิดโดยได้วางตัวเฉยและหลีกเลี่ยง
การสนทนากับกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างคอกอยู่กับเพื่อน และกลุ่มตัวอย่างคอกอยู่กับคน
แปลกหน้า ผลปรากฏว่า เงื่อนไขที่ 1 ได้แสดงพฤติกรรมชั้นอาสา 70 % เงื่อนไขที่ 2
ได้แสดงพฤติกรรม 7 % เงื่อนไขที่ 3 ได้แสดงพฤติกรรม 70 % ส่วนเงื่อนไขที่ 4 ได้
แสดงพฤติกรรม 40 %

ความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงในการแสดงอารมณ์

ในแต่ละสังคมมีความคาดหวังต่อเพศชายหญิงในกันต่าง ๆ แยกต่างกัน ทั้งนี้
อาจเนื่องจากเพศหญิงมีลักษณะทางกายที่อ่อนแอกว่าเพศชาย จึงเป็นเพศที่ได้รับการ
ปกป้องคุ้มครองและทะนุถนอมตั้งแต่จากบิดามารดาจนถึงบุคคลอื่น ๆ ในสังคม หรืออีกนัยหนึ่ง
ตั้งแต่ทารกจนถึงผู้ใหญ่ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูหรือสังคมประเพณีที่แต่ละบุคคลได้รับจะแตก
ต่างกันตามค่านิยม ตามความคาดหวังของสังคม ดังที่ มีค (Mead)¹ เสนอแนวคิดว่า
ความแตกต่างของบุคลิกภาพระหว่างชายและหญิง เป็นผลเนื่องจากความต้องการทางวัฒนธรรม
(cultural demand) มากกว่าอิทธิพลทางชีวภาพที่กำหนดความแตกต่างระหว่าง
เพศ

ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ โดยเฉพาะสังคมในเอเชียที่คาดหวังให้
กุลสตรีมีลักษณะนุ่มนวล สงบเสงี่ยม เรียบร้อย อ่อนน้อมและยอมตาม จึงมีคำพังเพยว่า
"หญิงเป็นช่างเท้าหลัง"²

¹Margaret Mead, Male and Female : A study of the Sexes in a Changing World (New York: Morrow, 1949), p. 105.

²วันเพ็ญ อายุกาญ, "การศึกษาลักษณะและความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่
แสดงออกถึงบุคลิกภาพเก็บตัวหรือแสดงตัวกับการยอมรับตนเอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
ของนักเรียนวัยรุ่นในโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดชลบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2516), หน้า 100.

แบร์รี¹ ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงในสังคมไทยว่า ผู้ชายไทยมักคัดค้านอะไรต่าง ๆ ด้วยเหตุผล ส่วนเพศหญิงค่อนข้างหัวเก่าและพยายามรักษาขนบธรรมเนียมและคุณค่าต่าง ๆ ของประเทศไว้

จากการศึกษาความเกรงใจระหว่างนักศึกษาชายและหญิงของนักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดย วีราพร เทพวีระพงษ์² ได้พบว่านักศึกษาหญิงมีความเกรงใจมากกว่านักศึกษาชาย และนักศึกษาหญิงที่มีความเกรงใจมากได้แสดงพฤติกรรมทางอารมณ์และสังคมทางบวกมากกว่านักศึกษาชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และได้พบว่านักศึกษาที่มีความเกรงใจมากจะแสดงพฤติกรรมที่แสดงความเป็นมิตรมากกว่านักศึกษาที่มีความเกรงใจน้อย และมีอาวุโสมีผลต่อกลุ่มที่มีความเกรงใจมากอย่างเห็นได้ชัด ส่วนนักศึกษาที่มีความเกรงใจน้อยนั้นอาวุโสจะไม่มีอิทธิพลแต่อย่างใด

จากผลการวิจัยนี้อาจได้ข้อเสนอนี้ว่านักศึกษาหญิงไทยมีความเกรงใจมากกว่านักศึกษาชายไทย และความเกรงใจมากของนักศึกษาหญิงมีผลต่อการแสดงอารมณ์ทางบวกน้อยกว่า และความเป็นอาวุโสมีผลต่อนักศึกษาหญิงมากกว่านักศึกษาชาย นั่นคือเมื่อติดต่อกับสัมพันธกับบุคคลที่มีอาวุโสมากและน้อยพฤติกรรมการแสดงออกจะแตกต่างกันในกลุ่มนักศึกษาหญิง

แม้แต่ในสังคมตะวันตก เช่นสังคมอเมริกัน ก็ได้พบว่ามีกรอบมเลียงบุญบทรชายและบุตรสาวแตกต่างตามความคาดหวังของสังคม จึงได้พบความแตกต่างในพฤติกรรมของ

¹Barry, "Thai students in the U.S. : A study in Attitude Change," pp. 61.

²วีราพร เทพวีระพงษ์, "ความเกรงใจกับพฤติกรรมการแก้ปัญหา" (ปริทัศน์นิพนธ์มหาดบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2514), หน้า 253.

ชายและหญิงในหลายบ้าน เช่นการฟังพาดคนอื่น การแสดงความก้าวร้าว โดยพบว่า เด็กชาย แสดงความก้าวร้าวมากกว่าเด็กหญิง แต่เด็กหญิงมีความฟังพาดคนอื่นมากกว่า¹ ทั้งนี้เพราะ ได้มีการ เน้นการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์มารยาทและเข้มงวดในการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวใน เด็กหญิงมากกว่าชาย ส่วนชายนั้นได้มีความสัมพันธ์ผลมากกว่า

เมื่อแต่ละสังคมต่างมีค่านิยมและความคาดหวังระหว่างเพศต่างกัน จึงอาจเป็นไปได้ ทีเดียวว่านักศึกษาชายและหญิงไทยจะมีการแสดงพฤติกรรมหรือการแสดงอารมณ์และคัมภีร์อารมณ์ แยกต่างจากนักศึกษาชายและหญิงอเมริกัน

จากการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพของนักเรียนชายและหญิงอเมริกัน พบว่า นักเรียน หญิงจะมีความอ่อนน้อม เชื่อฟัง เจียม ใฝ่กตและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของโรงเรียนมากกว่า นักเรียนชาย²

ยิ่งกว่านั้นจากการศึกษาของ เอล เอ็ม เทอร์แมน และ ซี ซี ไมเลส (L. M. Terman and C. C. Miles)³ ซึ่งได้ศึกษาสำรวจความแตกต่างของบุคลิกภาพระหว่าง เพศชายและหญิงอเมริกัน โดยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างหลายร้อยคนซึ่งประกอบด้วยนักเรียนและ นักศึกษาทุกระดับชั้น คือ ชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษา นักศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิต ศึกษา และผู้ใหญ่ที่มีหลายอาชีพ รวมทั้งกลุ่มที่คัดเลือกพิเศษ เช่น นักกีฬา และเด็กเกเร

¹Robert R. Sears, Eleanor E. Maccoby, and Harry Lewin, Patterns of Child Rearing (New York: Row, Peterson & Company, 1957), pp. 400 - 433.

²Anne Anastasi, Differential Psychology: Individual and Group Differences in Behavior (Toronto: Macmillan Company, 1958), p. 494.

³Ibid., pp. 489 - 490.

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความสนใจ (Attitude - Interest Analysis) ที่ได้รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่าง 7 คน คือ การสัมพันธ์โดยคำ (word association) การสัมพันธ์หยดหมึก (inkblot association) ทัศนคติเชิงสังคม อารมณ์และจริยธรรม (information, emotional and ethical attitudes) ความสนใจ ความคิดเห็น และการตอบสนองเกี่ยวกับความรู้สึกภายใน (introvertive response) ผลปรากฏว่าคะแนนรวมของเพศชายและหญิงแตกต่างกัน และจากการวิเคราะห์คำตอบแต่ละด้านที่ได้ศึกษาได้พบว่า เพศชายและหญิงมีความสนใจแตกต่างกันหลายด้านกล่าวคือเพศชายมีความสนใจในด้านต่อไปนี้ การกระทำที่กล้าหาญ การผจญภัย ปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์และกายภาพ การประดิษฐ์อาชีพนอกบ้านที่เกี่ยวข้องกับการใช้พลังกำลัง เครื่องจักรกลและเครื่องมือ ส่วนเพศหญิงสนใจในสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ งานบ้าน สิ่งของหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับความสวยงาม อาชีพที่อยู่ในที่ร่มที่นั่งประจำโต๊ะ และที่เกี่ยวกับการรับใช้หรือบริการ โดยเฉพาะแกผู้ชราวัย ผู้ช่วยตัวเองไม่ได้หรือผู้มีความทุกข์ ส่วนในเรื่องลักษณะการแสดงอารมณ์และทิศทางนั้น ก็ได้พบความแตกต่างระหว่างเพศดังนี้ เพศชายมีการแสดงอารมณ์ทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมในลักษณะที่ยืนยันความรู้สึกของตนเอง (self - assertion) และกล่าวรวมมากกว่าเพศหญิง มีลักษณะหยาบกว่าในด้านการรักษาทาง ภาษาที่ใช้และความรู้สึก แต่เพศหญิงได้มีการแสดงออกที่มีความกรุณาสงสาร เห็นอกเห็นใจ กระจกหรือช้อาย พิถีพิถันและมีความรู้สึกไวในเชิงสุนทรีย์

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความสนใจและบุคลิกภาพของเพศชายและหญิงอเมริกัน ดังที่ได้เสนอข้างต้น น่าจะเป็นแนวทางที่กล่าวสรุปได้ว่าเพศหญิงหรือนักศึกษาหญิงอเมริกัน มีพฤติกรรม การแสดงออกหรือการแสดงอารมณ์และความรู้สึกของอารมณ์แตกต่างจากเพศชายอเมริกัน และน่าจะมีแนวโน้มว่าเพศหญิงอเมริกันมีความเกรงใจมากกว่าเพศชายคล้ายกับความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงไทย ซึ่งมีผลให้เพศหญิงอเมริกันมีการคำนึงถึงความ เป็นอาวุโสของผู้ที่ติดต่อสัมพันธ์ และการแสดงอารมณ์หรือระดับความรู้สึกของอารมณ์ที่เกิดขึ้นก็จะแปรผันตามสภาพการณ์ทางสังคมที่มีหรือไม่มีกลุ่มบุคคลที่ 3 รวมอยู่ในเหตุการณ์

ปะทะสัมพันธ์ เพราะเหตุนี้จึงมีความอายและพิถีพิถันในเรื่องอารมณ์และการแสดงอารมณ์มากกว่าเพศชาย

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับระดับความรู้สึกของอารมณ์บุคคลรู้สึก

เนื่องจากตามแนวคิดเชิงทฤษฎีความคิดความเข้าใจที่เกี่ยวกับการเกิดอารมณ์ ซึ่งเสนอโดยอาร์นอลด์ ลাজারัส และสุนทร โคมิน ที่ได้เสนอแนะว่า ประสบการณ์ทางอารมณ์หรือความรู้สึกที่เกิดขึ้นของบุคคลนั้น เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นหลังจากได้มีการประเมินด้วยตนเองก่อน ซึ่งการประเมินนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบของความคิดความเข้าใจหลายอย่าง เช่น การรับรู้และความจำ นอกจากนี้กฎเกณฑ์และค่านิยม รวมถึงประสบการณ์ที่บุคคลได้จากการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการประเมินการเกิดอารมณ์ ดังนั้นบุคคลที่มาจากสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกัน หรือมีเพศต่างกัน ซึ่งได้รับการเรียนรู้โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์และค่านิยมบางอย่างแตกต่างกันแล้ว ประสบการณ์ทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการประเมินแล้วนั้นน่าจะแตกต่างกัน

สุนทร โคมิน¹ ผู้ได้วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางอารมณ์ของคนไทยและค่านิยมเชิงวัฒนธรรมบางอย่างของไทย โดยเฉพาะในด้านที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและคำสอนของศาสนาพุทธ ได้ตั้งข้อสังเกตว่าค่านิยมดังกล่าวน่าจะมีผลต่อกระบวนการของความรู้สึกของคนไทย เช่น คำสอนของศาสนาพุทธที่เน้นการมีอุเบกขาหรือวางเฉยต่อประสบการณ์เชิงอารมณ์ ได้มีผลให้คนไทยมีความสามารถและนิสัยในการลดระดับความรุนแรงของอารมณ์ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์เชิงบวกหรือลบผลก็คือทำให้กระบวนการเชิงอารมณ์ของคนไทยมีลักษณะที่อยู่ในระดับความเข้มต่ำ ดังที่ฟิลลิปส์² ได้กล่าวว่า "มี

¹ Suntaree Komin, "The Relationship between Emotions and Cultural Values," pp. 89 - 103.

² Phillips, Thai Peasant Personality: The Paterning of Interpersonal Behavior in the Village of Bang Chan, p. 55.

โอกาสน้อยที่คนไทยจะอยู่ในลักษณะหรือได้บรรลุถึงระดับสูงของอารมณ์" แม้ว่าเมื่ออยู่ในภาวะที่ความรู้สึกเชิงบวกเช่นในขณะที่มีความสุขมากที่แนวโน้มจะลดความรู้สึก เช่น มักจะมีคำพูดว่า "ไม่อย่างมีความสุขมาก เพราะกลัวจะมีความสุขในโอกาสหน้า" และเมื่อบุคคลมีอาการเจ็บป่วย เช่น มีความตายเกิดขึ้น บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะชมความเศร้าเสียใจนั้น ด้วยคำสอนที่เกี่ยวกับความไม่เที่ยงหรืออนิจจัง¹

นอกจากนี้ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในแง่ที่ต้องการรักษาบรรยากาศของการติดต่อสัมพันธ์ให้เป็นไปอย่างราบรื่น หลีกเลี่ยงการขัดแย้ง และการติดต่อสัมพันธ์ที่คำนึงถึงความเหนือกว่าและต่ำกว่าในด้านต่าง ๆ เช่น อายุ และสถานภาพของบุคคลนั้นมีผลทำให้บุคคลมีระดับความรู้สึกแตกต่างกัน เมื่ออยู่ในเหตุการณ์ติดต่อสัมพันธ์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่นค่านิยมที่ต้องการหลีกเลี่ยงการขัดแย้งที่เกิดขึ้น ๆ หน้า มีผลทำให้บุคคลลดโอกาสการมีอาการเจ็บป่วยที่รุนแรง

ดังนั้นสถานภาพของบุคคลและสภาพการณ์ทางสังคมในลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นก็จะมีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกของบุคคล

¹ Suntaree Komin, "The Relationships between Emotions and Cultural Values," pp. 99 - 100.

ความมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาการแสดงอารมณ์โกรธ ทีวี และเสียใจตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยและอเมริกัน และของนักศึกษาชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรม เมื่อปะทะสัมพันธ์กับบุคคลที่มีสถานภาพแตกต่างกันคือ อาจารย์ผู้สอน บิคาหรือมารดาและเพื่อน และเมื่อมีการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสภาพการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันคือ สภาพการณ์ทางสังคมที่มีบุคคลที่ไม่คุ้นเคย ที่มีบุคคลคุ้นเคยจำนวนมากรวมอยู่ด้วย กับสภาพการณ์ทางสังคมที่ไม่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่

นอกจากนี้ได้ศึกษาถึงระดับของอารมณ์โกรธ ทีวี และเสียใจตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยและอเมริกัน และของนักศึกษาชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรมเมื่อปะทะสัมพันธ์กับบุคคลที่มีสถานภาพ 3 ประเภท และเมื่อมีการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสภาพการณ์ทางสังคม 3 ลักษณะข้างต้น

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการแสดงอารมณ์ 3 อารมณ์ คือ โกรธ ทีวี และเสียใจในเชิงการแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดของกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ เป็นการคาดคิดของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อเหตุการณ์สมมุติที่เกี่ยวข้องกับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับบุคคลที่มีสถานภาพต่าง ๆ และในสภาพการณ์ทางสังคมที่แตกต่างกันว่าถ้ากลุ่มตัวอย่างอยู่ในเหตุการณ์สมมุตินั้นจะแสดงความรู้สึกที่เกิดขึ้นมากน้อยอย่างไร โดยประเมินการแสดงความรู้สึกมากน้อยในมาตราส่วนประเมินค่า 7 มาตราคือ 7 6 5 4 3 2 1

ซึ่งการแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดหนึ่ง ๆ นั้น มุ่งที่การแสดงอารมณ์มากน้อยโดยไม่คำนึงว่าเป็นการแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดทางสีหน้า ท่าทาง หรือวาจา

2. มุ่งศึกษาระดับอารมณ์โกรธ ตีใจ และเสียใจที่กลุ่มตัวอย่างคาดคิดว่าจะรู้สึกเมื่อได้อยู่ในเหตุการณ์สมมุติของการติดต่อดัมพ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับอาจารย์ผู้สอนที่คุณเคยบิคาหรือมารดาและเพื่อนสนิท และในสภาพการณ์ทางสังคมที่มีบุคคลไม่คุ้นเคย และที่มีบุคคลคุ้นเคยจำนวนมากรวมอยู่ กับสภาพการณ์ที่ไม่มีบุคคลอื่นรวมอยู่ ระดับอารมณ์ตามการคาดคิดของกลุ่มตัวอย่าง คือค่าตอบของกลุ่มตัวอย่างในการประเมินระดับอารมณ์มากขึ้นในมาตราส่วนประเมินค่า 7 มาตราคือ 7 6 5 4 3 2 1

3. บุคคลที่สมมุติว่ามาปะทะสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างนั้นมีเพศเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง เช่นถ้าผู้ตอบเป็นหญิงก็ให้คาดคิดว่าการปะทะสัมพันธ์กับมารดาเป็นต้น

4. แต่ละอารมณ์ใน 3 อารมณ์ คือ โกรธ ตีใจ และเสียใจ มีเหตุการณ์สมมุติที่เป็นตัวเราให้คาดคิดการแสดงอารมณ์และระดับอารมณ์ 2 เหตุการณ์ โดยแต่ละเหตุการณ์ได้กระจายเป็น 9 เหตุการณ์ย่อยตามสถานการณ์ทางสังคม และสภาพการณ์ทางสังคมอย่างละ 3 ประเภทดังตารางข้างต้น ดังนั้นแต่ละอารมณ์จึงมี 18 ตัวเราหรือเหตุการณ์

5. กลุ่มตัวอย่างประชากรบุคคลในการวิจัยนี้ ได้แก่ นักศึกษารายหญิงระดับปริญญาตรีที่สุ่มเลือกจากนักศึกษาที่กำลังศึกษาในคณะต่าง ๆ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยฮาวาย เมืองโฮโนลูลู มลรัฐฮาวาย ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีจำนวนนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยแห่งละ 313 คน

คำจำกัดความ

1. สถานภาพทางสังคม หมายถึงบุคคลที่มีภาระหน้าที่ตามที่สังคมมุ่งหวังและสังคมได้จัดแบ่งประเภทบุคคลตามภาระหน้าที่ที่มีอยู่ ในการวิจัยนี้หมายถึงบุคคล 3 ประเภท คือ อาจารย์ผู้สอน บิคาหรือมารดา และเพื่อน โดยทั้งอาจารย์บิคา มารดาและเพื่อนเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่าง และเป็นผู้ที่มีเพศเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง

2. สภาพการณ์ทางสังคม หมายถึง เหตุการณ์สมมุติที่เกี่ยวกับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีบุคคลอื่น คือบุคคลที่คุณเคยและไม่คุ้นเคยซึ่งมีเพศเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากรวมอยู่ด้วย กับในสภาพการณ์ที่ไม่มีบุคคลอื่นรวมอยู่ด้วย

3. การแสดงอารมณ์ความรู้สึกการคาดคิด คือ ค่าคอมของกลุ่มตัวอย่างที่แสดงว่าจะแสดงอารมณ์โกรธ ตีใจ หรือเสียใจ มากน้อยในมาตราส่วนประเมินค่า 7 มาตรา คือ 7 6 5 4 3 2 1 คือเหตุการณ์สมมุติจำนวน 8 เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับอาจารย์ที่คุณเคยกับนิสิตมารดา หรือกับเพื่อนที่คุณเคยในสภาพการณ์ทางสังคมที่มีกลุ่มบุคคลที่ไม่คุ้นเคยและคุ้นเคยจำนวนมากรวมอยู่ด้วย หรือไม่มีบุคคลอื่นรวมอยู่ในเหตุการณ์สมมุตินั้น ๆ (ดูตัวอย่างคำถามข้อ 1.3 หน้า 50)

4. ระดับอารมณ์ความรู้สึกการคาดคิด คือระดับความเข้มของอารมณ์โกรธ ตีใจ และเสียใจ ตามที่กลุ่มตัวอย่างคาดคิดว่าจะรู้สึก ซึ่งเป็นค่าคอมของกลุ่มตัวอย่างที่แสดงว่าจะมีระดับความรู้สึกโกรธ ตีใจ และเสียใจมากน้อยในมาตราส่วนประเมินค่า 7 มาตรา คือ 7 6 5 4 3 2 1 คือเหตุการณ์สมมุติจำนวน 18 เหตุการณ์ เกี่ยวกับการปะทะสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับอาจารย์ผู้สอนที่คุณเคย นิตาหรือมารดาและเพื่อนสนิท และเมื่ออยู่ในสภาพการณ์ทางสังคมที่มีบุคคลไม่คุ้นเคยจำนวนมาก และที่มีบุคคลคุ้นเคยจำนวนมากรวมอยู่ด้วยกับสภาพการณ์ทางสังคมที่ไม่มีบุคคลอื่นรวมอยู่ในเหตุการณ์สมมุตินั้น (ดูตัวอย่างคำถามข้อ 1.2 หน้า 50)

5. นักศึกษาไทยคือกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรีชายและหญิงที่สุ่มเลือกจากนักศึกษาที่ศึกษาในคณะวิชาต่าง ๆ รวม 7 คณะ คือ คณะครุศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี คณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะนิเทศศาสตร์ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจำนวน 313 คน

6. นักศึกษาอเมริกันคือกลุ่มตัวอย่างประชากรที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีชาย และหญิงที่สุ่มเลือกจากนักศึกษาที่ศึกษาในคณะหรือภาควิชาที่มีลักษณะวิชาตรงกับ 7 คณะข้างต้น รวม 7 คณะวิชา ณ มหาวิทยาลัยฮาวาย จำนวน 313 คน

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การแสดงอารมณ์และระดับอารมณ์โกรธ วิตกกังวล และเสียใจ ที่ศึกษาในครั้งนี้ เป็นลักษณะตามการคาดคิดหรือคาดคะเนว่าจะแสดงหรือรู้สึกของนักศึกษาไทยและอเมริกัน เมื่อได้อยู่ในเหตุการณ์ปะทะสัมพันธ์สมมุติระหว่างกลุ่มตัวอย่างกับบุคคลที่มีสถานภาพเป็นอาจารย์ ผู้สอน บิคาหรือมารดา และเพื่อน และเมื่อการปะทะสัมพันธ์นั้นได้เกิดขึ้นในสภาพการณ์ทางสังคม 3 ลักษณะคือมีบุคคลไม่คุ้นเคยจำนวนมากร่วมอยู่ มีบุคคลคุ้นเคยจำนวนมากร่วมอยู่ และสภาพการณ์ที่ไม่มีบุคคลอื่นร่วมอยู่ ดังนั้นจึงไม่ได้ศึกษาการแสดงและระดับความรู้สึกของอารมณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

2. กลุ่มตัวอย่างนักศึกษอเมริกันที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่ (ประมาณ 80%) เป็นชาวอเมริกันที่มีเชื้อชาติญี่ปุ่น แต่ได้เกิดและอาศัยในประเทศสหรัฐอเมริกา มลรัฐฮาวาย ไฮโนลูลู โดยได้สืบเชื้อสายอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นชนรุ่นที่ 3 (third generation) เป็นอย่างน้อย

3. การศึกษาเชิงข้ามวัฒนธรรมมีปัญหามากเกี่ยวกับการควบคุมให้ทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะพอ ๆ กันในแง่การควบคุมตัวแปร ดังนั้นการศึกษาวิจัยนี้จึงมีข้อจำกัดที่ไม่อาจวิเคราะห์ผลของตัวแปรอย่างบริสุทธิ์ ผลของการวิจัยนี้จึงมีลักษณะที่ช่วยให้ทราบแนวโน้มของตัวแปรอิสระที่อาจมีผลต่อตัวแปรตาม

สมมุติฐานของการวิจัย

ก. ในแต่ละอารมณ์ที่ศึกษาคือ โกรธ ตีใจ และเสียใจ การแสดงแต่ละอารมณ์ตามการคาดคิดจะมีลักษณะดังนี้

1. นักศึกษาไทยจะแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดน้อยกว่านักศึกษาอเมริกัน
2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบุคคลและวัฒนธรรม โดยที่การแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยจะแปรผันตามสถานภาพของบุคคลที่ปะทะสัมพันธ์มากกว่านักศึกษาอเมริกัน
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม โดยที่การแสดงอารมณ์ตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยจะแปรผันตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษาอเมริกัน
4. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบุคคล วัฒนธรรมและเพศ โดยที่รูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบุคคลและวัฒนธรรม ซึ่งนักศึกษาไทยมีการแปรผันการแสดงอารมณ์ตามสถานภาพของบุคคลที่ปะทะสัมพันธ์มากกว่านักศึกษาอเมริกันนั้น จะแปรผันตามเพศชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรม โดยนักศึกษาหญิงจะมีการแปรผันการแสดงอารมณ์ตามสถานภาพของบุคคลมากกว่านักศึกษาชาย
5. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและเพศ โดยที่รูปแบบของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งนักศึกษาไทยมีการแปรผันการแสดงอารมณ์ตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษาอเมริกันนั้น จะแปรผันตามเพศชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรม โดยนักศึกษาหญิงจะมีการแปรผันการแสดงอารมณ์ตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษาชาย

ข. ในแต่ละอารมณ์ที่ศึกษาคือ โกรธ ตีใจ และเสียใจ ระดับอารมณ์ตามการคาดคิดจะมีลักษณะดังนี้

1. ระดับอารมณ์ตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยและอเมริกันจะแตกต่างกัน
2. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพของบุคคลและวัฒนธรรม โดยที่ระดับอารมณ์ตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยจะแปรผันตามสถานภาพของบุคคลที่ปะทะสัมพันธ์มากกว่านักศึกษาอเมริกัน

3. มีปฏิบัตยาร่วมระหว่างสภาพการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรม โดยที่ระดับอารมณ์ตามการคาดคิดของนักศึกษาไทยจะแปรผันตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษามอเมริกัน

4. มีปฏิบัตยาร่วมระหว่างสถานภาพของบุคคล วัฒนธรรมและเพศ โดยที่รูปแบบของปฏิบัตยาร่วมระหว่างสถานภาพของบุคคลและวัฒนธรรม ซึ่งนักศึกษาไทยมีการแปรผันระดับอารมณ์ตามสถานภาพของบุคคลที่ปะทะสัมพันธ์มากกว่านักศึกษามอเมริกันนั้น จะแปรผันตามเพศชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรม โดยนักศึกษาหญิงจะมีการแปรผันระดับอารมณ์ตามสถานภาพของบุคคลมากกว่านักศึกษาชาย

5. มีปฏิบัตยาร่วมระหว่างสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมและเพศ โดยที่รูปแบบของปฏิบัตยาร่วมระหว่างสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งนักศึกษาไทยมีการแปรผันระดับอารมณ์ตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษามอเมริกันนั้นจะแปรผันตามเพศชายและหญิงในแต่ละวัฒนธรรม โดยนักศึกษาหญิงจะมีการแปรผันระดับอารมณ์ตามสภาพการณ์ทางสังคมมากกว่านักศึกษาชาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับเรื่องอารมณ์ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการแสดงอารมณ์ และระดับความเข้มของอารมณ์ตามการคาดคิด ที่ศึกษาครอบคลุมถึงสถานภาพของบุคคล สภาพการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมในการวิจัยเดียวกัน ซึ่งยังไม่มีการศึกษาวิจัยมาก่อน

2. ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ผู้สอน บิถา มารดา และผู้เรียนด้วยกัน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา ซึ่งจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เรียนกับอาจารย์ผู้สอนกับบิถา มารดาและเพื่อน โดยจะช่วยลดช่องว่างระหว่างผู้เรียนกับบุคคลในสถานภาพต่าง ๆ โดยเฉพาะใน 2 สถานภาพแรก

ในแง่ของการเรียนการสอน การวิจัยนี้จะช่วยให้การปะทะสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งจะส่งผลให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษาคือกระบวนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอนและระหว่างผู้เรียนด้วยกันนั่นเอง

3 การศึกษาตัวแปรด้านวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทยและอเมริกัน ในการแสดงอารมณ์และการเกิดอารมณ์จะช่วยให้เข้าใจกระบวนการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในแต่ละวัฒนธรรมได้เด่นชัด โดยเฉพาะระหว่างผู้สอนและผู้เรียน กับระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งอาจให้แนวคิดแก่นักจิตวิทยาการศึกษาไทยและอเมริกันว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เสนอในแต่ละวัฒนธรรมนั้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้มากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะในด้านเกี่ยวกับอารมณ์และการปะทะสัมพันธ์ ยิ่งกว่านั้นการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างวัฒนธรรมนั้นจะเป็นการช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของแต่ละวัฒนธรรมดีขึ้น